

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆ

ԿԿՈՒ Մանկապատանեկան Թերթիկ

ԱՊՐԻԼ Գ - 2024
Թիւ - 15 -

Թիւր պատրաստեց՝
ՓԱԹԻ ԳՆԱՍՊԵՆ-ՎԱՐՈՒՊԵՏԵՆՆ
Նկարագարդեց՝
ՌԱՅՅԻ ԲԷՇԵՆՆ

1915 թուականին Օսմանեան կայսրութեան ձեռքով տեղի ունեցաւ ոճրագործութիւն մը: Աւելի քան 1,5 մլն. հայ սպանուեցաւ, եւ ասիկա 20-րդ դարու առաջին Յեղասպանութիւնը համարուեցաւ, սակայն թուրքիան մինչեւ օրս կը մերժէ Յեղասպանութիւնը իրագործելու իր յանցանքը:

24 Ապրիլ 1915-ին Կոստանդնուպոլսոյ մէջ ձեռքակալուեցան հարիւրաւոր հայ մտաւորականներ, որոնցմէ ետք սկսաւ հայ բնակչութեան բնաջնջման առաջին փուլը:

Յաջորդ փուլը իրականացաւ թրքական բանակ զօրակոչումով՝ շուրջ 60.000 հայ տղամարդկանց, որոնք աւելի ուշ զինաթափուեցան ու սպանուեցան իրենց թուրք զինակիցներուն կողմէն:

Հայոց Եղեռնի երրորդ փուլը կը բնորոշուի կանանց, ծերերու եւ երեխաներու տեղահանութեամբ դէպի ս ու Ր ի ա կ ա ն ա ն ա պ ա տ : Տեղահանութեան ընթացքին հարիւր

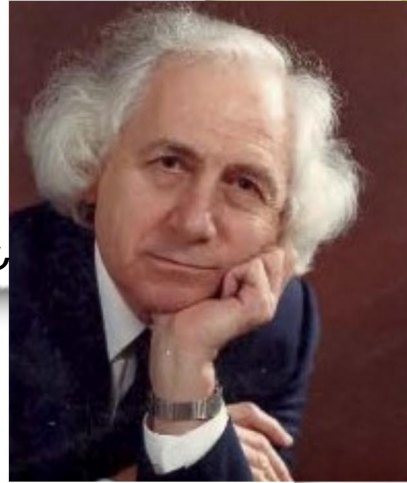
հազարաւոր հայեր սպանուեցան թուրք զինուորներու, ոստիկաններու եւ քրտական աւազակախումբերու կողմէն: Շատեր մահացան սովէն եւ համաճարակային հիւանդութենէն:

Հայոց Յեղասպանութիւնը ճանչցող առաջին երկիրը եղաւ Ուրուկուէյը 1965 թուականին, անոր յաջորդեցին Ֆրանսան, Իտալիան, Գերմանիան, Յոլանտան, Պելճիքան, Լեհաստանը, Լիտվիան, Սլովաքիան, Շուէտը, Չուիցերիան, Յունաստանը, Կիպրոսը, Լիբանանը, Զանատան, Վենեզուելան, Արժանթինը, Պրագիլը, Չիլի, Վատիկանը, Պոլիվիան, Չեխիան, Աւստրիան, Լիքսեմպուրկը եւ Սուրիան: ԱՄՆ 50 նահանգներէն 44-ը պաշտօնապէս ճանչցած եւ դատապարտած է Հայոց Յեղասպանութիւնը:

Այսօր աշխարհասփիւռ հայութիւնը 24 Ապրիլը կը յիշատակէ որպէս Հայոց Յեղասպանութեան զոհերու ոգեկոչման օր:

ՓԱԽՉԻԼ ՉԿԱՅ ՔԵՉԻ, Ո՛Վ ԹՈՒՐՔ

ԺԱԳ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Փախչիլ չկա՛յ քեզի, ո՛վ Թուրք, այլ կը սպասե՛ք քեզի միա՛յն
Դատաստան մը այն մահաբեր օրուան համար յանկարծահաս,
Երբ ժողովուրդ մը, որ հա՛յն էր բարի, խելօք ու շինարար,
Դո՛ւրս նետեցիք իր մայր տունէն, դո՛ւք նստաք հոն տէ՛րը որպէս:

Փախչիլ չկա՛յ... Ո՛ւր ալ ըլլաս, քեզ հալածեն եւ քեզ որսան
Պիտի էջերն բազմալեզու մատենաներուն եղեռնագիր
Ինչպէս նաեւ արիւնլուայ յիշատակը ԱՊՐԻԼ 24-ի,
Որ կախուած է գլխուդ վերեւ սուրի նման դամոկլեան:

Փախչիլ չկայ, որովհետեւ դատաստա՛ն կայ ոճիրներուդ,
Որոնց արդար մահավճռէն դուն ազատիս պիտի միա՛յն
Երբ բնակիչ բնիկ հայուն ե՛տ դարձնես քու իսկ կորզած
Անիները բազմապատիկ եւ Չուարթնոցը մէկ-հատիկ:

Մինչ հաւատքի եւ յոյսի բորբ լամբերով մենք Սփիւռք պանդուխտ
Ե՛ւ գաղթածին, միշտ կը սպասենք,- օ՛, վերջապէս պիտի ցաթի
Պայթի, խնդայ ու որոտայ ռմբոտ Արեւն Արդարութեան
Ու պիտի մենք վերադառնանք հայրենաւանդ հողերը մեր,

Կրկին նստինք մեր սուրբ տուները գողցուած ու դեռ խաչուա՛ծ
Տանուտէ՛րը որպէս իրաւ եւ բնակի՛չը դարաւոր,
Անխախտելի, անքանդելի Մասիսներուն պէս մեր երկու:
Փախուստ չկա՛յ քեզի բացի երբ հայունը ե՛տ տաս հայուն,

ՏԱՌԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՏԵՂԵՐԸ ԴՆԵԼՈՎ, ԿԱԶՄԵ՛ ԾԻՇԴ ԲԱՌԵՐԸ:

1. Ե ի թ ը ց ն դ ա ա պ ո ս լ ն
2. Ռ լ մ ա ն ո ո կ
3. Ն ե ռ ե դ
4. Ձ շ ն լ յ ա ո ր ա
5. Դ ե ա ա ռ ծ ծ ր բ կ ն ե ի

5.	նվգժմիդղնզգծկ
4.	դոգժմշուց
3.	դղզ
2.	կիստղղ
1.	նվթիսդոմոմնզց ,վղղոմոմոտոն

ԲԱԺՆԵՑԵ՛Ք ՅԵՏԵԻԵԱԼ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐԸ ՎԱՐԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՄԷՁ:

Ծառ, ծաղիկ, թգենի, շուն, գայլ, որդ, ձուկ, սեր, ցաւ, ատելութիւն, կարօտ, վագք, լող, շարժում,
մեկնում, կին, բժիշկ, օդաչու:

1. Բոյս կամ պտուղ
2. Կենդանի
3. Չգացում
4. Գործողութիւն
5. Մարդ

5.	կիւ, բժիշկ, օդաչու
4.	մթք, լող, շարժում
3.	սէր, ցաւ, տոմի
2.	շուն, գայլ, օդաչու
1.	Ծառ, ձուկ, կենդանի ,տոմի

Գուսանական երաժշտություն

Գուսանները հայ ժողովրդական երգիչներն են: Անոսց ստեղծագործությունները բացարձակ հասարակական բնույթ կը կրեն: Գուսանական երգերու մասին կը վկայեն 5-րդ դարու հայ պատմիչներ՝ Մովսես Խորենացին, Եղիշեն եւ ուրիշներ:

Ժողովրդական երգիչներն ու գուսանները, երգերը կը կատարէին հիմնականօրէն խնճոյքներուն եւ հարսանիքներուն:

Հին գուսանական արուեստը գոյատեւեց մինչեւ 15-16-րդ դարերը:

Շարական

Շարականները հոգեւոր երգեր են: Մեծ քանակութեամբ շարականներ պահպանուած են 5 - 15-րդ դարերուն:

Շարականները հին հայկական մշակոյթի՝ մասնաւորապէս բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան համադրութիւնն են:

Տաղ

Տաղերը, շարականներուն պէս, երաժշտական եւ բանաստեղծական արուեստի համադրոյթ են: Տաղը արուեստավարժ երաժշտութեան իրայատուկ ժանր է:

Հոգեւոր տաղերը ի տարբերութիւն շարականներու՝ կանոնաւոր երգեր չէին. տօնախմբութիւններուն եւ արարողութիւններուն կը կատարուէին տուեալ իրադարձութեան աւելի տօնական տեսք տալու համար:

Աշուղական երաժշտութիւն

Աշուղական երաժշտութիւնը կը հանդիսանայ երաժշտական եւ գրական մշակոյթի համադրոյթ, որ յառաջացած է 16-րդ դարուն:

Աշուղները ժողովրդական երգիչ-ասմունքողներն են, որոնք մեծ դեր խաղցած են հայկական երաժշտութեան պատմութեան մէջ: Աշուղական արուեստի զարգացումը սկսած է 17-րդ դարուն:

Արդէն 19-րդ դարու երկրորդ կիսուն այդ մեղեդիները արձանագրուեցան եւրոպական երաժշտական նոթագրութեամբ: Այդ երգերուն բառերը կը նուիրուէին սիրային, հասարակական, երգիծական եւ այլ թեմաներու:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԽՆԴԱՅՈՂ ԾԵՐՈՒՆԻՆ

Կ'ըսեն, թե ժամանակին վիուկներ, պարիկներ, հուրի բերիներ մարդոց հետ կ'ապրեն: Հիմա անոնք բաժնուած են մարդոցմէ եւ ո՛ւր հաւաքուած են, չենք գիտեր: Այդ ոգիները երբեմն բարի կ'ըլլային, երբեմն՝ չար: Չար ոգիներուն վիուկ կ'ըսեն, իսկ բարիներուն՝ հուրի բերի կամ պարիկ: Ասիկա չար ոգիի մը պատմութիւնն է: Այս չար ոգին իր ընկերներուն հետ կ'ապրեր Անգլիոյ մէջ: Ամեն օր ասոնք քով քովի կու գային եւ կ'որոշէին թակարդ լարել անմեղ ու միամիտ մարդոց դէմ եւ զանոնք չարչարել: Հաճոյք կ'առնէին երբ մարդիկ կը վնասուէին: Ուզած ատեննին կրնային իրենց տեսքը կամ ձեւը փոխել: Այս չար ու չարաճճի ոգիներէն ամենէն նշանաւորը կը կոչուէր Տգեղ Խոզ: Ահաւասիկ այդ Տգեղ Խոզ կոչուած չար ոգիին մէկ խաղը, որ պայթեցաւ խեղճ, պառաւ կնկան մը գլխուն:

Այս պառաւը առանձին կ'ապրէր պզտիկ խրճիթի մը մէջ: Հակառակ իր աղքատութեան, շատ ուրախ եւ կատակասէր էր: Շատ քիչ կիներ կը գտնուին, որ ասոր չափ հաճելի բնաւորութիւն ունենան:

Դրացիները շատ կը սիրէին իր ուրախ բնաւորութիւնը եւ շարունակ անոր ընկերութիւնը կը փնտռէին: Շատ կը փափաքէին անոր հետ տեսակցիլ ու խօսակցիլ: Փոքրիկներն ալ չէին ձգեր գայն. շարունակ կը հաւաքուէին անոր շուրջ, եւ ևոր հեքիաթ կը խնդրէին իրմէ:

Այս բարի, կատակասէր պառաւը ամենուն սիրով գոհացում կու տար:

Օր մը, երբ պառաւը գիշեր ատեն իր խրճիթը կը վերադառնար, ճամբուն վրայ պարապ հողէ աման մը գտաւ: Ծռեցաւ այդ հողէ ամանին վրայ ինքնիրեն խօսելով.

- Տարօրինակ. ինչպէ՞ս այս ամանը հոս ինչպէ՞ս է. կ'երեւի ծակ ըլլալուն մէկը գայն նետած է հոս:

Ապա, աւելի մօտէն քննեց գայն եւ շարունակեց ինքնիրեն խօսիլ.

- Կը տեսնեմ որ տակաւին կարելի է գործածել այս ամանը եւ մէջը կրնամ ծաղիկ տնկել: Ուրեմն, հետս տուն տանիմ: Այսպէս ըսաւ ու ծռեցաւ, որ գայն վերցնէ:

Չարմանքը պատեց զինք, երբ տեսաւ որ այնքան ծանր է, որ չի կրնար գայն տեղէն շարժել: Մէջը նայեցաւ, եւ, ի՞նչ տեսնէ, բերնէ բերան լեցուն ոսկի:

Շուարեցաւ եւ սկսաւ հոս ու հոն նայիլ, արդեօք տեր չունի՞ր այս հողէ ամանը. մարդ չկա՞յ մօտերը, որ հարցնէ, տայ: Բայց երբ մարդ չտեսաւ, զգաց որ այդ հողէ ամանը իր ամբողջ ոսկիով իրեն պիտի պատկանէր:

Ուրախ-ուրախ սկսաւ բացագանչել.

- Փա՛ռք քեզ Աստուած, փա՛ռք:

Չգալով որ պիտի չկարենայ գայն տեղէն շարժել, իր կարմիր շալը հանեց եւ մեծ ուշադրութեամբ հողէ ամանը փաթեց: Յետոյ, իր գաւազանը թելին տակ դրաւ, եւ շալին ծայրէն բռնած, սկսաւ հողէ ամանը ետեւէն քաշել:

Ճամբուն ընթացքին, անդադար ինքնիրեն կը խօսէր.

- Որքա՛ն երջանիկ եմ այսօր. եւ ո՞վ կ'ըսէր, թէ օր մը այսպէս ոսկիով պիտի բախտաւորուիմ ես, որ կեանքիս

մէջ քանի մը դահեկան քով քովի չեմ տեսած: Մէկ դահեկանին կարօտը քաշած եմ: Այլեւս, մնաս բարով, աղքատութիւն. այլեւս ինչ որ փափաքիմ, պիտի գնեմ: Պիտի քնանամ մաքուր փետուրէ անկողնի վրայ: Պիտի հագուիմ ամենէն լաւ հագուստները, որ պաշտպանուիմ ցուրտէն:

Պառաւը շարունակեց իր ճամբան եւ իր երեւակայութեան մէջ երջանիկ ծրագիրներ կը պարէին իրարու ետեւէն: Կը փորձէր համրել այն բաները, որոնք պիտի գներ ոսկիի այս մեծ կոյտով:

Երբ ան յոգնեցաւ, հանգչելու համար քարի մը վրայ քիչ մը նստեցաւ: Ուզեց կրկին աչք մը նետել իր հողէ ամանին եւ անոր ոսկիի պարունակութեան:

Որքան մեծ եղաւ իր զարմանքը, երբ տեսաւ որ ոսկին անհետացեր է եւ ոսկիին տեղ արծաթի կտոր մը կապուեր է շալին ծայրը:

Պառաւը սկսաւ աչքերը շփել առանց հաւատալու իր տեսածին.

- Ի՞նչ խնդալիք բան է այս եղածը, կ'երդնում որ առաջին տեսածս հողէ աման մըն էր, մէջը՝ լեցուն ոսկի:

Պառաւը վայրկեանի մը համար տխրեցաւ, սակայն շուտով կրկին իր նախկին գուարթ վիճակը գտաւ եւ սկսաւ ինքզինք մխիթարել: Ան գլուխը շարժեց զարմացած, շուարած.

- Վստահ եմ, որ ետեւէս արծաթի կտոր մը կը քաշէի. ուրկէ բուսաւ այս անիծուած երկաթի կտորը:

Սակայն երկար չտեսեց պառաւին տխրութիւնը. քիչ վերջ սկսաւ կրկին խնդալ եւ այս ձեւով ինքզինք մխիթարել.

- Ո՛վ գիտէ. թերեւս աւելի լաւ է որ այսպէս եղաւ: Արծաթէն աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ երկաթը: Օրինակ, կրնամ երկաթի այս կտորը ծախել քանի մը դահեկանի: Դահեկանը ոսկիէն ու արծաթէն աւելի բախտ կը բերէ: Ան աւելի դիրաւ կու գայ ու կ'երթայ: Եւ տակաւին կրկին կրնամ գնել կարմիր բաճկոնն ու թեյամանը...

Այսպէս խօսելով, պառաւը վերջապէս հասաւ իր տան սեմին. ուզեց շալկել երկաթի կտորը եւ ներս մտցնել: Յանկարծ տեսաւ, որ երկաթի կտորին տեղ գրաւեր է ճերմակ քարի կտոր մը:

Այս անգամ սկսաւ սրտանց ցաւիլ ու հառաչել.

- Ի՞նչ յուսախաբութիւն. ինչ պարապ յոգնութիւն. երեւակայել որ այսքան տեղ չարչարուելով տուն բերած եմ միայն ճերմակ քարի կտոր մը. Ի՞նչ անպետք բախտ է եղեր իմ բախտս:

Սակայն պառաւը իր բնաւորութիւնը չէր կրնար փոխել նման դէպքի մը պատճառաւ: Հազիւ քանի մը վայրկեան անցեր էր այս տարօրինակ դէպքէն, սկսաւ ինքզինք մխիթարել.

- Վնաս չունի, այս քարն ալ օգտակար կրնայ ըլլալ ինծի: Դուռը ասով կը գոցեմ, որպէսզի դրացիին խոզը չկարենայ ներս մտնել եւ պարտեզի բոյսերն ու բանջարեղէնները ուտել:

Պառաւը ծռեցաւ, որպէսզի գետնէն քարի կտորը վերցնէ: Երբ բռնեց գայն, զգաց որ անիկա պաղ է եւ կարծր:

(Շարունակելի)